

gon is felfedezheti a demográfus, ha nem hagyja el tárgyilagos ítélőképessége. Egy olyan történelemszemlélet, mely a haladás főtenyezőjét, vagyis az egész népet, a nemzet boldogulásának előfeltételét a munkásosztály feltörekvésében látja, bizonyára megtalálná a magyarországi városok és ipari területek magyar lakosságszaporulatában is azt a jelenséget, mely a magyarság jövőjét illetőleg teljes optimizmusra jogosít. Igaz: *E roppant nép nem Csaba népe, — Mélyről legenda szólott nektek. — Más nép e nép, ez csak a Nép...*

Mennyire más magyarság azonban ez Ady-idézte nép feltörekvő áramlatába állani, felismerve a mai történelmi szükségszerűségeket, mennyire világosabb, életigénylőbb magyar tudat és látás ez, mint az a suta szorongás és vaksi bizonytalanság, mely Kovács Imre szájából a Válaszban így beszél: „— mindeme (dunamedencei) zűrzavar mögött ott sötétlik a pánszláv és pángermán törekvések fekete árnyéka. Németországnak határozott céljai vannak Középeurópában. Oroszország elismert állam és könnyen lehet a pánszláv álmok új hordozója. Mi éppen az ütközőponton vagyunk, de milyen állapotban!” Lélekelemzésünk után ez minden bizonnyal úgy értendő, hogy *ők* vannak az ütközőponton, mult és jövő erői közt, *ők*, a középső rétegek következetlen gondolkozói. De milyen állapotban!

MAGYARORSZÁG ÉS A DUNAI KONFÖDERÁCIÓ

Irta: ALTENAU PÁL

Hozzá tartozik a történelem dialektikájához, hogy ugyanakkor, midőn a 19. század elején a kor három alapvető ténye: az industrializmus, nacionalizmus és liberalizmus lassankint Középeurópát is elérte és ezek folyományaként kezdtek kikristályosodni a nemzeti tőkésrendi államok, — e kristályosodás ellentéte egyelőre különböző nemzeteket és nemzetiségeket összefogó nagy gazdasági és politikai egységek megalkotására való törekvés formájában szintén létrejött. E törekvés természetesen még csak elvont, eszmei sikon, úgyszólván logikai szférában mozgott, — felületi motivumait szubjektív elképzelések, a magyar nép központi helyzetéből adódó, uralkodó rétegei imperialisztikus kilengéseit alátámasztó hiposztázisok szolgáltatták. S ami aztán *Kossuth* dunai Konföderációjára fellengős terveiből, melyeket nem gazdasági, hanem gondolkodásbeli szükségszerűség vetett felszínre, megvalósult, t. i. a kiegyezés utáni Osztrák-Magyar Monarchia, az úgy összetételét — szabad egyesülés helyett kényszer, az egyes nemzetiségek szabad kiélési lehetőségei helyett azok lekötése, — mint funkcióját tekintve az elképzelések ellentéte, sőt gunyképeként hatott.

Hasonló ellentétpárt látunk a német imperializmus vetületeként jelentkező *Naumann-féle* Mitteleurópa és a humanista, új államalakulatókat involváló *Masaryk-alkotta* elmélet között. Konceptiójuk ép' oly kevéssé áll az igazi megvalósulás szolgálatában, mint a *Kossuth*-Habsburg ellentétpár, de míg ez utóbbi az igazi megvalósulás absztrakt ellentéteit jelenti, — aminthogy utólag nem nehéz megállapítani, hogy a kettős Monarchia, bármennyire történelmi valóság is volt, mégis absztrakt, hegyeli értelemben véve az értelmetlenség, nem-valóság eszményét reprezentálta — addig a *Naumann-Masaryk* ellentétpár a megvalósulás felé mutat, a valóságos ellentéteket létrehozó tétélezés.

S valóban, ugyanakkor, amikor a német imperializmus bukásával szertefoszlott a Mitteleurópa-álmom, semmivé vált a humanista Duna-konföderáció terv is: az antitézis oly' tökéletes, hogy amily' mértékben magábaszítba előzményei valóságselemeit, olyannyira önmagában rejti az eljövendő szintézis egyes kitevőit is. S bár ez a szintézis, mint látni fogjuk, minden egyes tényében tulmutat a mai társadalom keretein, — mégis, éppen annál a szerepnél fogva, mely osztályrészül jut, a szintézis megalapozásánál fontos szemügyre venni ezeket az elemeket s feltárni a köztük fennálló ellentéteket és kettéválasztani bennük azt, ami a szintézis távlatában pozitívnak és azt, ami negatívnak mutatkozik.

Elutasítandó elsősorban is két felfogás és pedig azon — az alapon, hogy ami negáció, az még nem bizonyos, hogy feltétlen előzménye a szintézisnek. Az egyik felfogás helytelensége könnyen átlátható, t. i. a szociáldemokráciák amaz álláspontja, mely a Duna-probléma megoldását az érdekeltek jóakaratótól teszi függővé, jelezvén egyuttal, hogy a Duna-államok e jóakarát hiánya miatt nem találkoznak közös koncepcióban. Ez a jóakarát, mint a szociáldemokrácia által legujabban felfedezett gazdasági kategória, természetesen kizárólag a szociáldemokráciában van meg, mely tudvalevőleg a társadalmi fogalmakat átalakítani igyekszik társasági fogalmakká s mint ahogy az osztályharcot is történelmi környezetéből a közületek tárgyaló termeibe próbálja terelni, ugyanugy a gazdasági helyzet és az osztályviszonyok által meghatározott politikai problémákból szubjektív, érzelmi szerkezetű problémákat termel ki magából.

Ennek az álláspontnak egyébként közös a gyökere **azzal** az elképzeléssel, hogy a mai monopolisztikus tőkésrendi társadalomban adott a szocialista termelés lehetősége, s ezt csupán be kell láttatni azokkal, akik e termelési rendszer bevezetése ellen foglalnak állást, hogy a megvalósulás elkövetkezhessek. Egyrészt tehát a Duna-konföderáció kérdése gyakorlati oldaláról tekintve alsóbb problémája az általános szocialista munkatervábrándoknak, másrészt pedig, elméleti oldalról nézve, ahhoz a gondolat komplexumhoz csatlakozik, amely a marxizmus gazdasági imperializmusát és kauzál-dialektikáját társadalmi lélektani reménykedésekkel pótolja. Ezen az uton aztán a Duna-államok együttműködésének kérdésében hamarosan eljutnak oda, — ahova bizonyos divatos „szocialista” theoriák már is eljutottak —, hogy az együttműködés akadályozóit ne az uralkodó osztályok érdekeit tudatosan és logikusan védő exponenseknek, hanem beteg szadistáknak tekintsük, akiknek l'art pour l'art örömeik telik úgy abban, hogy az alsóbb osztályokat kihasználják, mint abban, hogy az utódállamok népeinek általánosan áhitott összeműködését megakadályozzák és az elzártság állapotából következő nyomorúságban gyönyörűségüket találják.

Hasonló, ha nem is ilyen durva, hibában szenved a másik, a liberálist-demokrata polgári felfogás. Ez már történelmibb, csak éppen, hogy nem materialista és nem dialektikus, hanem mechanisztikus, s ugyanúgy lélektani, mint az előbbi, de annak egyénlélektanával szemben ez inkább szociális vagy helyesebben: tömegpszichológia. Sőt, hogy szocialisták számára is megnyerő legyen, felhasználja elméletében az ellentét kategóriáját is. Ez elmélet találó formuláját *Kemény Gábor* adja, (A nemzetiségi kérdés Magyarországon. Századunk, 1933 .142. sz. 25. lap, 32. jegyzet), mondván: „A nemzetiségi testek külön önálló individuális életre törekedtek. S mind jobban kifejlődik ez az individuális élet, minél jobban kifejlődik a maguk sajátos nemzeti) képességüket, annál inkább keresni fogják a bekapcsolódást az általános fejlődés folyamatába, s annál inkább törekszenek új, átfogó egységbe tömörülni.”

Nos, ez majdnem úgy hangzik, mint (ahogy a bevezetőben utaltunk is rá), hogy a nacionalizmus terméke az internacionalizmus és a konföderáció talpköve a disszolúció. Ez sem áll meg természetesen in absoluto et abstractio, hanem csak bizonyos vonatkozásban és konkrét tartalmakat véve szemügyre. De annál különösebb eredményre jutunk akkor, ha előbbi idézetünket tüzetesebben megvizsgáljuk. Az idézet u. i. egyfelől kétségbe vonja az egyes nemzetek nemzeti képesség kifejtésére való törekvésének az általános fejlődés folyamatába való esését, másszóval szerinte a fejlődés folyamata nem humanizmus-nacionalizmus-internationalizmus, hanem egyszerűen: humanizmus-internationalizmus, azaz az ellentétek kizárása, — másfelől viszont a kisiklós nacionalizmustól internationalizmust vár, azaz az imént kizárt ellentétet elismeri. Akár így, akár úgy, a történelmi kauzalitást mindenképp megsemmisíti s így kénytelen deus ex machinához folyamodni, ami itt modern ruhában, mint önkényesen felvett, metafizikai nagysággá növelt lélektani mozzanat jelenik meg.

Ezeken felül van ebben a felfogásban határozott támadás is: az illető nemzetiség-testek homogén voltának hangsúlyozása, ami természetesen a legközvetlenebbül észlelhető valósággal is ellentétben áll. S ami még fokozza ezt a támadást, az az, hogy valóban e nemzetiség-testeken belül vannak elemek, amelyek e nemzetiség-testek, mint önmagukban kifejlett népegységek megsemmisítése után szerves részekre bomolván, új homogén egységgé válni törekszenek, — csak hogy éppen nem abból következőleg, hogy immár sajátos nemzeti képességeiket kifejtették, amire nincs módjuk a mai társadalomban, — viszont azok az elemek, amelyeknek módjuk van rá, azok egyáltalán nem törekszenek új átfogó egységbe tömörülni. Sőt ellenkezőleg: nem elégszenek meg azzal, hogy amorf összetételükből, ami a kettős Monarchia volt, nemzeti államokká alakulhattak, hanem még mint nemzeti államok, mint individuumok, mint egységek sem keresik az egymáshoz való közeledést. (Autarkikus törekvések, vámháborúk, devizagazdálkodás, stb.) Viszont mindez nem szubjektív roszakaratból, se nem isteni parancsra, hanem egyszerűen osztályérdokból történik.

S ezzel megtettük azt a lépést, amely a dunai államok viszonyának nyitjához vezet. Ez a viszony kettős: az egyik az egyes államok uralkodó osztályainak egymáshoz való viszonya, a másik az alsóbb osztályok állásfoglalása ehhez a viszonyhoz. Ha a kettőt, akár szándékosan, akár rövidlátásból vagy osztályelfogultságból összezavarjuk, jönnek létre az előbb emiitett elméletekhez hasonló konglomerátum-elméletek. S e ponton megfigyelhetjük, hogy ezek az elméletek mindig az alsóbb osztályok érdekeinek elhomályosítására keletkeznek. Ha ugyanis az uralkodó osztályok exponensei a maguk számára vetik fel a problémákat, akkor ezek a problémák reálisak, konkrétak és számolnak a lehetőségekkel, — mihelyt azonban az elméletek az alsóbb rétegeket érintik, egyszerre fantasztikus, utópikus, absztrakt jelleget öltenek. Az uralkodó osztályok jól értik önmagukat és jól értik azt is, hogy az alsóbb rétegek ne értsék se őket, se pedig önmagukat.

Ebből a távlatból kell tekinteni mindjárt azt az érvelést is, hogy az uralkodó elmélet éppen a Duna-államok problémájával intéz támadást a történelmi materializmus ellen, állítván, hogy az egyes államok egymással való szembenállása éppen politikai, nem pedig gazdasági okok következménye, hiszen a gazdasági egymásrataltságot oly' világos, hogy még bizonyítani is fölösleges, vagy ha éppen szükséges, úgy az erőszakolt, mesterségesen összekovácsolt Osztrák-Magyar Monarchia egyes ré-

szeinek egymást kiegészítő volta is Jó bizonyíték. Csakhogy erre az érvelésre bizonyíték nélkül visszafelelni éppen a szocializmus **számára** adott **meg:** mert ez az egymásra utaltság csak akkor van meg, ha a gazdasági érdek homogén, **azaz** nem keresztezi az uralkodó osztály külön érdeke; — ha viszont csak arról van szó, hogy a szükségletkielégítés közvetlenül, minden közbülső osztálykategória nélkül menjen végbe, akkor a felelet az, hogy természetesen ezek az államok egymásra vannak utalva, de nemcsak ezek, hanem Európa többi országai is, az egész emberiség. Más azonban a helyzet, ha pl. a magyar uralkodó osztály gazdasági érdekeiről van szó. Mert nem úgy áll a dolog, hogy a háború utáni szét-töredezettség állapotában a magyarság rákényszerült arra, hogy elzárkózzék; az alsóbb osztályok egész jól megfértek volna az utódállambeli alsóbb osztályokkal, akár van köztük politikai határ, akár nincs. Az elzárkózás és ellentét onnan adódott, hogy az új nemzeti államok nemzeti polgársága, elsősorban is saját országát igyekezett, mint piacot biztosítani magának s így az előbbi kölcsönös árucseré-viszonylatok felbomlottak. A tulnyomóan agrárjellegű magyar polgárság elvesztvén a volt Monarchia ipari területeit mint agrártermékei piacát, a mezőgazdaság felé irányított tőkéit átállította ipari **tőkévé**, s részben leépítvén mezőgazdasággal kapcsolatos iparát (malomipar, mezőgazdasági gépipar), amelynek kapacitását nem tudta a rendelkezésére álló piac szűkülése következtében kihasználni, megteremtette saját könnyűiparát (textil, stb.). A kölcsönös védekezések illetve retorziók gyorsították és vég nélkülivé tették ezt a folyamatot s végeredményben előállott a mai autarkikus **rendszer**, melynek az a lényege, hogy a nemzeti polgárság, mint monopóliumot vette birtokába a nemzeti gazdasági területeket. Az otthoni piac biztosítása azonban nemcsak hogy nem elegendő, hanem még komoly veszélyeket is rejt magában: mert ebben az elzárkózásban a nemzeti **polgárság** csak akkor találja meg számítását, ha kiaknázza monopolállásából adódó összes lehetőségeit, azaz alacsony munkabérral és kartellirozott magas árakkal, a Gömbös-féle „irányított” gazdálkodással dolgozik, aminek következménye a lakosság széles rétegeinek fogyasztóképtelenné váló tétele.

Amikor tehát a polgárság az alsóbb néposztályok számára Duna-konföderációt, Pán-Európát és pacifizmust emleget, ugyanakkor a maga számára egész pontosan kimutatja, hogy minderről szó **sem** lehet. Persze **nem** azt mondja ki nyíltan, hogy a mai helyzetben nemcsak az ipari termelésre átállított nemzeti tőkének nem érdeke, hogy megnyiljanak az országhatárok, s ezzel szembetalálja magát a külföldi ipari tőke **versenyével**, hanem még az agrártőkének sem: — ahhoz, hogy a külföldi piacokon felvegye a versenyt termékeivel, jelentős beruházásokra lenne szüksége, míg a jelenlegi helyzetben a válság hatásai megfelelő politikával, illetve kormányzati rendszerrel átháríthatók az alsóbb néposztályokra (gazdamoratórium, földbirtok védettség, hitbizományi „reform”, telepítés, stb.) Ellenben arra hivatkozik, hogy a dunai államok gazdasági közeledése nem változtatna a mai helyzeten; — igyekszik elhomályosítani a multat, amit azelőtt azzal dicsért, hogy a kettős Monarchia, ha politikailag nem is volt ideális megoldás a magyarságra, mégis **biztosította** a gazdasági stabilitást, természetes felvevő piacot nyújtván az agrár-Magyarországnak az osztrák és cseh ipari vidékeken és fordítva, — és most azt állítja, hogy még a nagyobb dunai szövetség sem elegendő erre. „Bizonyos — írja a magyar polgárság egyik exponense, báró *Szte-rényi József* nyug. miniszter (A Dunamedence, Európa nagy **gazdasági** kérdése, Magyar Lloyd, 1935. nov. 9) — hogy ezen államok **gazdálkodás**

nem egészítik ki egymást és így a Duna-vidék gazdasági helyzetének a megoldása csakis ezen államok összefogása által nem oldható meg."

A polgárság emez érvelése azonban csak fél érvelés: önmaga részére bizonyíték, hogy az elzárkózás adta monopóliumok magas haszonrészesedést, a tőke fokozott akkumulációját s az agrár és ipari-tőke gyorsított menetű összefonódását biztosítják számára. Meg kell azonban felelnie arra is, hogy e monopolizálódás következtében fellépő nyomorakkumuláció miért történik? Csak ezen a ponton, tehát másodlagosan és nem ökként, hanem álmagyarázként lép fel a politika. A sorrend tehát szerinte nem: gazdasági érdek, mint meghatározó — politika, mint eszköz a gazdasági érdek érvényesítésére — ideológia, mint e gazdasági érdek elhomályosítója, — hanem fordítva: ideológiai, mint a magyar faj öncélú szupremációjára való hivatottság s ezzel ennek megakadályozására szolgáló külföldi gonoszságok — politikai, mely ennek az elhivatottságnak mindent alárendel, ami a gyakorlatban az alsóbb osztályok gazdasági érdekeinek alárendelését jelenti — s legfelül a nemzet, illetve uralkodó osztály gazdasági érdeke, amely természetesen, nem ez osztály egyes tagjai, hanem az összesség üdvét szolgálja, mint nemzeti termelés, mint az osztályellentéteket kiküszöbölő magasabb egység gazdasága. Vagy még rövidebben: nem: uralkodó osztály-gazdasági érdek-elzárkózás, mint politikum — hanem csak: elzárkózás, mint politikum.

Az elzárkózás ugyanis a magyarországi politikai frazeológiában nem a meglévő államok egymáshoz való közeledésének az ellenkezőjét jelenti, hanem a mai helyzetnek olyan ellenkezőjét, amely ismét biztosítja a magyar uralkodó osztály szélesebb területekre igényt tartó szupremációját. Azaz: ez a szupremácia-hiány okozza az ő érvelésük szerint a nyomort, mely érvelés tehát nemcsak azt célozza, hogy felmentvényt adjon a tőkeakkumuláció nyomán keletkezett nyomorakkumulációra, hogy a magyarizatot áttolja hamis vágányokra, hanem azt is, hogy a nyomorba jutott tömegek ezeken a hamis vágányokon a nyomorokozók politikai támogatására siessenek, — vagyis éppen az ellenkezőjét cselekedjék, mint ami érdekükben áll. A szupremáciára való törekvés ezzel lényegében nem a konföderáció felé való közeledést, hanem az attól való eltávolodást jelenti s így látszik a politika azok számára, akik belemennek az uralkodó osztály érvelésébe, mint ok, amelyen változtatni igyekeznek, illetve amikor azt hiszik, hogy változtatni igyekeznek rajta, erősítik a mai állapot megmaradását.

Igy lesz a változtatás hirdetése a megmaradás elvévé az ideológiában is. A megmaradás elve az uralkodó osztály gazdasági érdekeinek, a változtatás hirdetése pedig az uralkodó osztály ama törekvésének áll a szolgálatában, hogy az alsóbb és középső osztályoknak a vele való szemben állását megbontsa és tömegbázist teremtsen gazdasági érdekei szabad és nyílt szolgálatára az objektíve szembenállóknak szubjektíve az ő oldalukra állók tömegeiből. A változtatás eme hirdetése lehetővé teszi az uralkodó osztály hatalmi szerveinek, az államnak azt is, hogy ugy jelentkezék, mint a homogén népakarat letéteményese és mukkanás nélküli egységfront teremtdjék számára külpolitikai kérdésekben, elsősorban tehát a Duna-államok egymáshoz való viszonyát illetőleg. Ez a kormányzati attitűd azonban arra is jó, hogy a változás közeli kilátását várászolva a szemek elé az egész életvitelt az átmenetiség érzésével fesse alá, így a részletváltozásokra való törekvések hatóerejét csökkenti és a jövőre irányuló álmódosítások mögött megerősíti hatalmi pozícióit.

A hatalmi pozícióknak a jelenlegi helyzetben való megerősítésére a

magyarországi uralkodó osztály kétféle eszközzel törekszik az egyik **annak az állandó hangsúlyozása**, hogy éppen a magyar kormányok mutatták több ízben készségüket a Duna-probléma rendezésére — hangsúlyozván, hogy ennek előfeltételeit a Népszövetség alapokmányában és az **egyenlőségben** jelölik meg (L. Balogh Elemér felsőházi beszédét 1935. december 5.-én) — általános, nemzetközi jelleget kívánván adni a problémának, azzal, hogy úgy tüntetik fel magukat, mint a Népszövetségi politika reprezentánsait és a Népszövetségi eszme, az „igazi béke” harcosait. De éppen ez a tulbuzgóság, a Népszövetségre való hivatkozás s annak előtérbe toléása a leleplezése e módszernek, mely az alapokmány 10. és 16. szakaszaira a 19. szakasszal akar fátyolt borítani s amikor konkrét feladat adódik (mint pl. a szankciók kérdése) akkor ők, a Népszövetség hívei fordulnak legelőször is a Népszövetség ellen.

A másik eszköz annak hangsúlyozása, hogy Magyarországon a nemzetiségi kérdés megoldást nyert. A legtöbben t. i. így gondolják; viszont ezeknek egyáltalán nincsen igazuk, hiszen még a mai Magyarországon is a bevallott nemzetiségek száma az összlakosság több, mint 1/10 részét teszi ki. Inkább úgy áll a dolog, mint azokkal az eseményekkel, amelyek „nincsenek”, mert az ujságok nem írhatják meg őket. Csak néha egy-egy messzebbfekvő közéleti esemény felvillanásánál komorlik fel a háttérből a probléma, mint pl. néhai Bleyer professzor, volt nemzetiségi miniszterrel kapcsolatos halottgyalázási perben, vagy ama modern magyar költő vészkiáltásos kirándulása alkalmából, melynél aztán a magyar tudós kénytelen volt megállapítani, hogy a Dunántulon nem a németek eszik meg a magyarokat, hanem a magyarok, már mint a magyar tőkésék és földesurak, a németeket. Emlékszünk, a háború előtti Magyarországon „sem volt” nemzetiségi kérdés, és Jásziéknak a hazatérés vádjával terhelt emigrációs sors jutott osztályrészül, amiért az ellenkezőjét állították. S abból, hogy ugyanez a sors érte a háború utáni Magyarországon azt, aki rámutatott a mai nemzetiségek valódi gazdasági, politikai és kulturális helyzetére (L. Gabler József: A nemzetiségi kérdés a mai Magyarországon, Társ. Szemle 1932), nem nehéz következtetéseket levonni a mult reminszcenciáinak világánál.

Az, hogy, a magyar uralkodó osztály, mint a fentiekből látható, nem mindig a legszerencsésebben választja meg eszközeit arra, hogy elleplezze: a Duna-probléma megoldása az ő sorsuk megpecsételésével egyenlő, még nem váltott ki megfelelő hatást, — de érdeklődéssel lehet nézni a Duna-probléma alakulása elé, amely kezd isteni színjátékká kinőni, ha meggondoljuk, hogy a Népszövetség kebelén belül a béke megerősítését célzó megoldás **iniciatívája** arra a férfire van bízva, aki világszerte, mint a Népszövetség és a béke törhetetlen bajnoka ismeretes, t. i. Mussolinira.

S úgy látszik: a Népszövetség szerepe a Duna-konföderációt illetőleg is ugyanaz, mint a többi kérdésben (béke, leszerelés, stb.): a probléma felvetése. A megoldás maga minden jel szerint egy másik világ feladata lesz.

A HÁBORÚ OLASZ DICSERETE. „Ez a háború nem a rombolás brutális eszköze, nem a háborús frenézis kirobbanása, hanem egy minden olasz által univerzálisnak élt ismert kötelesség nyugodt betölése. Tegnap a pontiniai mocsarakat váltottuk meg, ma Abessziniát megyünk meghódítani; holnap megint valami más munkára fogunk vállalkozni.”
(Italia Letteraria.)